

Strokovni članek/Professional article

ZLORABE STAROSTNIKOV NA PRIMERU DOMA ZA STAREJŠE

ELDER ABUSE IN OLD PEOPLE'S HOMES

Jasna Šmit, Ljiljana Leskovic

Ključne besede: zloraba, nasilje, starostniki, negovalno osebje

IZVLEČEK

Uvod: Zlorabe in nasilje so dejanja, ki osebo prizadenejo proti njeni volji. Namen prispevka je predstaviti problem zlorab nad starostniki in ugotoviti, kolikšno je poznavanje in zavedanje tega problema med negovalnim osebjem.

Metode: Uporabljena je bila deskriptivna metoda dela. Podatki za raziskavo so bili pridobljeni s pomočjo strukturiranega vprašalnika. Vprašanja so bila sestavljena s pomočjo pregleda strokovne literature obravnavanega področja. Raziskava je potekala med zaposlenimi v Domu starejših občanov Bor v Črnem Vrhu nad Idrijo leta 2010.

Rezultati: V raziskavi je sodelovalo 30 delavcev zdravstvene nege in oskrbe v domu starejših občanov, in sicer 24 žensk ter 6 moških. Največ sodelujočih ($n = 23$) je imelo poklicno izobrazbo za bolničarja in izobrazbo pete stopnje zdravstvene smeri. Anketiranci v večini poznajo telesno, duševno in spolno zlorabo ($n = 28$). Najpogostejše žrtve zlorab so demenntni ($n = 26$) in nepomični starostniki ($n = 24$), najpogostejši povzročitelji so sostanovalci v domu ($n = 27$). Zlorabe so se najpogosteje ($n = 22$) zgodile v popoldanskem času, ob delavnikih, v sobi starostnika. Zaposleni, ki so bili priča nasilju, so se v 2,5 % pogovorili s starostnikom. 25 anketirancev bi želelo več pogovorov na temo nasilja in zlorab na delovnem mestu z vodjo službe zdravstvene nege in oskrbe. 5 anketirancev ni izrazilo želje po dodatnem usposabljanju na temo nasilja.

Diskusija in zaključek: Če želimo nasilje zmanjšati in omejiti, se ga moramo najprej zavedati in poznati njegovo problematiko. Najpogostejše žrtve zlorab so demenntni in nepomični starostniki, najpogostejši povzročitelji pa sostanovalci v domu. Večina anketirancev bi želela izobraževanja na temo zlorabe in nasilja nad starostniki.

Key words: abuse, violence, elders, healthcare personnel

ABSTRACT

Introduction: Abuse and violence are acts that hurt another person and are done against her/his will. The objective of this survey was to present the problem of elder abuse and to determine the level of awareness and knowledge of the issue among the healthcare providers.

Methods: For this study, a descriptive research method was employed. The data were obtained through a structured questionnaire designed on the basis of the relevant literature review. The research was conducted among employees in the Home for the elderly Bor at Črni vrh above Idrija in 2010.

Results: The study sample included 30 nursing care providers, 24 female and 6 male. The majority of respondents (23) were qualified nursing aids or possess the fifth level of vocational health education. Most of the respondents were aware of the elder physical, mental and sexual abuse ($n = 28$). The most common victims of abuse are dementia patients ($n = 26$) and the residents who are largely immobile ($n = 24$), and the most common perpetrators of abuse are the victims' room-mates or other fellow residents ($n = 27$). The abuses identified occurred mostly in the victims' rooms, during the afternoon of weekdays ($n = 22$). A negligible percentage (2.5%) of the employees who witnessed the acts of violence, discussed the incident with the victim. The need to confer about the

Jasna Šmit, dipl. m. s.; Vita Dom, 5274 Črni Vrh nad Idrijo

viš. pred. mag. Ljiljana Leskovic, viš. med. ses., univ. dipl. org.; Fakulteta za zdravstvene vede, Loka 2, 8000 Novo mesto.
Kontaktne e-naslov / Correspondence e-mail: ljiljana.leskovic1@gmail.com

Članek je nastal na osnovi diplomskega dela Jasne Šmit *Zlorabe starostnikov v domovih za starejše* (2010) na Fakulteta za vede o zdravju Izola, Univerza na primorskem.

Prispelo/Received: 11. 5. 2013 Sprejeto/Accepted: 29. 11. 2013

issue of abuse and violence in the workplace with head nurses was acknowledged by 25 respondents while the remaining five did not express any interest in gaining additional knowledge on abuse and violence inflicted upon the elders.

Discussion and conclusion: In order to prevent and suppress elder abuse and violence, it is imperative that both professionals and lay persons become more aware of the scope and issues surrounding this sensitive and extremely complex problem. The most common victims of abuse are people with dementia as well as immobile and totally dependent residents. The perpetrators of abuse are most often their fellow home residents. Most of the respondents recognize the importance of additional education to strengthen their capacity to identify, respond to and minimise the risks of elder abuse.

Uvod

Problem zlorabljanja je bil v vseh družbah dolgo tabu tema. Sčasoma se je začelo pogosteje govoriti in pisati o zlorabi otrok in žensk, o dveh zelo ranljivih skupinah prebivalstva. Zadnjih 15 let so predvsem na zahodu, v Združenih državah Amerike in Kanadi, na glas spregovorili še o nasilju in zlorabi v tretji ranljivi skupini prebivalstva, v skupini starejših ljudi. Kanadske in ameriške raziskave govore, da je bilo pri njih zlorabljenih od 1 do 10 % ljudi, starejših od 65 let (Pentek, 2002). Schablon in sodelavci (2012) so na osnovi sistematičnega pregleda literature, objavljene od 1996 do 2006, izoblikovali rezultate, ki kažejo na to, da zaposleni v domovih za ostarele pogosto izvajajo psihično in fizično nasilje. Priporočajo oblikovanje smernic za zaposlene, kako se izogniti agresivnemu vedenju pri delu s starejšo populacijo. Krueger in sodelavci (2007) v raziskavi o odkrivanju in upravljanju zlorab starejših oseb ugotavljajo ovire in strategije družinskega zdravnika za učinkovito odkrivanje in ustrezno vodenje zlorab starejših oseb. Povedo, da je odkrivanje in upravljanje zlorab starejših oseb izziv za primarni nivo zdravstvenega varstva. Joubert in Posenelli (2009) opisujeta vrste zlorab, izpostavljata telesne poškodbe, ustrahovanje, izsiljevanje in socialno osamo ter zlorabo sredstev, premoženja in zanemarjanje. Obseg problema je v zdravstvenih okoljih težko oceniti zaradi nezadostnega poročanja, krhkosti in oklevanja starejših, da bi o tem razpravljali z izvajalci zdravstvenih storitev. Odkrivata, da so storilci pogosto družinski člani ter da starejše osebe zlorab pogosto ne zaznavajo.

Po raziskavi Evrobarometer skoraj polovica (47 %) evropskih državljanov meni, da se tudi v njihovi državi dokaj pogosto pojavlja slab odnos do starejših, kot je zanemarjanje starejših in celo zlorabljanje starejših (Vertot, 2009). V Sloveniji je bila leta 2003 v okviru Inštituta Antona Trstenjaka izvedena raziskava, ki je pokazala, da se sicer zlorabe pojavljajo tudi v institucijah, vendar do njih najpogosteje prihaja v domačem okolju, od koder pa je tovrstne informacije težje dobiti. Največji delež zlorabljenih tvorijo osebe, stare od 75 do 80 let. Ugotovili so, da se pogosto več vrst zlorab dogaja istočasno. Najbolj razširjena oblika zlorabe v Sloveniji je ekonomska zloraba (Hvalič Touzery, Felicijan, 2004). Veber (2004) je izvedla manjšo (nereprezentativno) raziskavo med zaposlenimi

v domovih za starejše občane. Ugotovila je, da je najbolj prisotno fizično nasilje, nato psihično in finančno nasilje, sledijo zanemarjanje in zapuščenost ter spolno nasilje. V največji meri so storilci sostanovalci v instituciji ali bližnji svojci. Sama predlaga večje osveščanje oz. informiranje zdravstvenega kadra in svojcev o tovrstni problematiki. Iz podatkov v raziskavi sklepa, da so medicinske sestre sposobne prepoznati nasilje nad njihovimi oskrbovanci, vendar proti temu nič ne naredijo.

Dejavniki tveganja za pojav zlorabe

Dejavniki tveganja za izvajanje nasilja nad starejšimi so: izoliranost starostnikov, odvisnost od drugih (nimajo znanj, informacij, odvisni so od obstoječega protokola obveščanja), majhna moč v socialnem okolju ter majhna alternativna socialna omrežja. Pomemben dejavnik tveganja je tudi vpliv religioznih vrednot oz. norm pri starejših generacijah. Tradicionalne vrednote so temeljile na zadovoljstvu, lojalnosti, skrbi, sočutju. Vzrokov nasilja nad starejšimi je več, prav gotovo jih moramo razumeti in interpretirati. V današnji družbi je namreč še vedno prisotna družbena toleranca do nasilja in negativnih pojavov. Skrb in pomoč za druge danes ni ena od osrednjih moralnih vrednot, prav tako je pomanjkljiva družinska vzgoja. Leta 2008 je bil sprejet Zakon o preprečevanju nasilja v družini, ki posega tudi na področje nasilja nad starostniki (Zakon, 2008).

Zlorabe starostnikov v domovih starejših občanov

Z institucionalnim varstvom starejšim osebam zagotavljamo potrebno nastanitev, prehrano, socialno in zdravstveno varstvo, prostočasne in druge dejavnosti, kar naj bi nadomestilo domače okolje. Zlorabe, povezane z institucionalnim varstvom, se pogosto dogajajo že s tem, ko svojci starostnika želijo namestiti v dom brez njegovega soglasja. Večina starostnikov namreč želi ostati v domačem okolju, že zamolčana resnica o prisilni namestitvi v dom pa predstavlja elemente nasilja. Pravica do informiranosti sodi med temeljne človekove pravice, ki jih omenja tudi Evropska socialna listina. Tudi v Sloveniji v zadnjih letih ugotavljamo porast nasilja, diskriminacije, zlorabe in zanemarjanja starostnikov, zlasti v primeru starejših žensk znotraj družinskega okolja, pojavljajo pa se tudi v socialnih, zdravstvenih institucijah in v širšem socialnem okolju.

V eni izmed slovenskih raziskav (Kožuh Novak, 2005) so ugotovili, da gre za zanemarjanje osebe (4,3 %), telesno nasilje (4,2 %), ekonomsko nasilje in spolno nasilje (0,5 %) ali psihično oz. duševno nasilje nad starim človekom (9,1 %).

Ko govorimo o pojavih zlorab in nasilja, ki so prisotni v domovih za starejše občane, moramo misliti na štiri vrste storilcev. Prvi so svojci, ki zaradi fizične ločenosti le izjemoma povzročajo telesne oblike nasilja, niso pa redke oblike njihovega psihičnega nasilja in zlorab. Drugi storilci so stanovalci sami, pri katerih včasih opazimo opuščanje skrbi zase in apatičnost, ki lahko ogroža tudi njihovo zdravje. Tretja oblika so zlorabe in nasilje med stanovalci samimi. Četrta skupina potencialnih storilcev so delavci doma, med njimi največkrat bolničarji, ki so pri izvajanju oskrbe s starostniki dnevno v stiku in so ob tem tudi najbolj izpostavljeni stresu (Veber, 2004). Blundo in Bullington (2007) sta mnenja, da so zlorabe v smislu velike čustvene prizadetosti pri starejših osebah v primerjavi z zlorabami otrok manj resne.

Preprečevanje nasilja

Glede zlorab in nasilja je medicinska sestra tista, ki morda najprej opazi, kaj se dogaja v odnosu med stanovalci in njihovimi svojci (finančne zlorabe, opuščanje stikov in prizadetost stanovalcev zaradi tega). Prav tako mora biti pozorna na dogajanje med stanovalci samimi in na morebitne pojave izkoriščanja, agresivnega in nasilnega vedenja v njihovih medsebojnih odnosih. Opaža lahko tudi omejevanje pravic stanovalcev v skrbi zase in na področjih odločanja o načinih zdravljenja in izvajanja higiene in na to opozori negovalno osebje (Turkovič, 2009). Panameriška zdravstvena organizacija meni, da bi moral zdravstveni sektor poiskati prave rešitve za preprečevanje nasilja nad starejšimi osebami in izvajati nadzor nad nasiljem v tej skupini prebivalstva (Apratto Júnior, 2010).

Z večjim poznavanjem značilnosti starih ljudi in večjo strpnostjo do starejših, s programi za premagovanje stresa pri delu, z rednim in sistematičnim usposabljanjem delavcev (vseh, ne le strokovnih), z organizirano in zagotovljeno supervizijo ali intervizijo, z negovanjem dobrih odnosov v kolektivu lahko ustavimo mnoga nasilna dejanja in zlorabe. Upoštevati moramo dejstvo, da je delo osebja v domovih izredno zahtevno in stresno, zato jim je potrebno zagotoviti vso potrebno podporo. Koristno je tudi bolj sistematično delo s svojci, da bodo delavcem znali izreči tudi pohvalo, ne le kritiko (Mencej, 2006).

Namen in cilj

Namen raziskave je bil ugotoviti, ali v domskem

varstvu prihaja do zlorab in nasilja in na kakšen način zaposleni ravnaajo ob prepoznavanju nasilja nad starostniki. Zanimali so nas vzroki in oblike nasilja ter kdo so storilci nasilja.

Metode

Uporabljena je bila deskriptivna kvantitativna metoda dela.

Opis instrumenta

Vprašalnik smo izdelali s pomočjo pregleda strokovne domače in tuje literature obravnavanega področja. V prvem in zadnjem delu vprašalnika so vprašanja zaprtega tipa, v osrednjem delu vprašanja odprtega tipa. Prva tri vprašanja se nanašajo na spol, starost in izobrazbo anketirancev. Osrednji del vprašalnika obsega vprašanja o nasilju in zlorabah, o poznavanju oblik zlorab, dejavnikov tveganja za zlorabe, o storilcih in žrtvah zlorab, o pogostosti in kraju pojavljanja zlorab ter ukrepah ob zlorabah. V zadnjem delu se vprašanja nanašajo na zadovoljstvo zaposlenih na delovnem mestu ter o želji zaposlenih po večjem znanju in izobraževanju na temo nasilja in zlorab.

Opis vzorca

Raziskavo smo izvedli Domu starejših občanov Bor v Črnem Vrhu nad Idrijo, kjer je bilo v času izvedbe raziskave v enoti zdravstvene nege in oskrbe zaposlenih 40 oseb. Razdeljenih je bilo 40 vprašalnikov, vrnjenih in uporabnih za analizo v raziskavi je bilo 30 (75 %) vprašalnikov. Sodelovalo je 24 žensk in šest moških. Izobrazbena struktura sodelujočih je bila: tri diplomirane medicinske sestre, devet zdravstvenih tehnikov, 14 bolničarjev negovalcev, tri bolniške strežnice, ena diplomirana fizioterapevtka. Za reševanje vprašalnika so anketiranci v poprečju potrebovali deset minut. Sodelovanje pri raziskavi je bilo prostovoljno in anonimno.

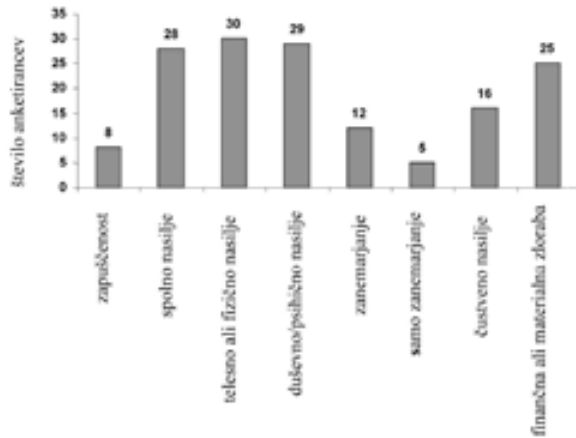
Opis poteka raziskave

Raziskava je potekala v času od 22. do 26. februarja 2010. Raziskavo je odobrilo vodstvo Doma. Rezultati so analizirani in predstavljeni s frekvenčno analizo v obliki slik s pomočjo računalniškega programa Microsoft Office Excel.

Rezultati

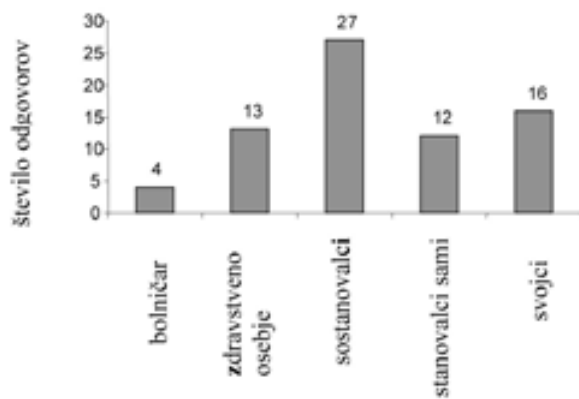
V raziskavo so bili zajeti vsi zaposleni na področju zdravstvene nege in rehabilitacije.

Večina anketirancev pozna telesno, duševno oz. psihično, čustveno in spolno nasilje, najmanj pa samozanemarjanje (Slika 1).

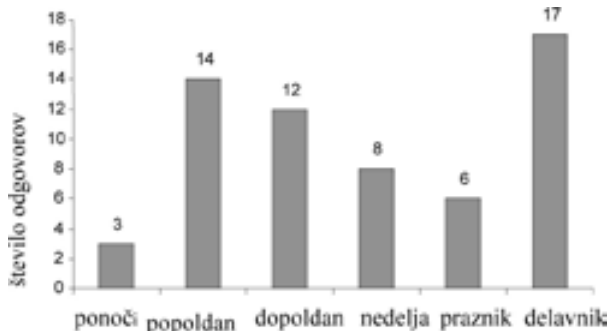
Slika 1: Poznavanje oblik zlorab med zaposlenimi
Figure 1: Identification of types of abuse among employees

Najpogostejši storilci zlorab po mnenju anketirancev so prikazani na Sliki 2.

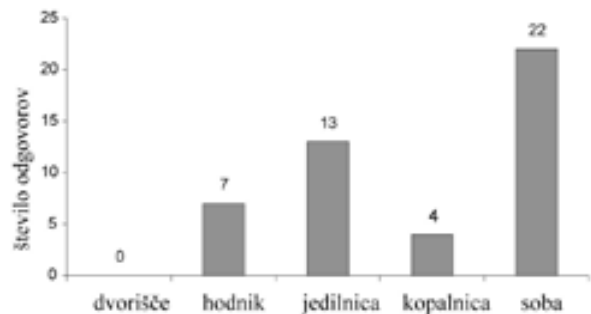
Slika 2. Najpogostejši storilci zlorab po mnenju zaposlenih
Figure 2: The most frequent perpetrators of abuse, according to employees

Kdaj se je nasilje nad stanovalci dogajalo, je razvidno s Slike 3.

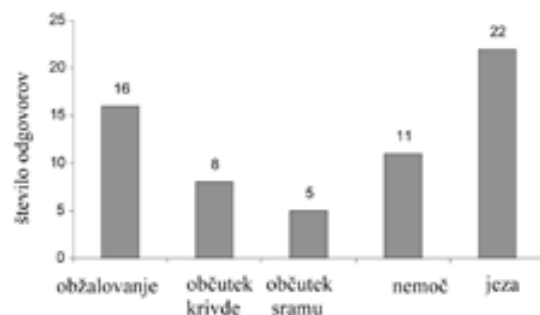
Slika 3: Čas izvajanja nasilja
Figure 3: Time of violence perpetration

Najpogostejši kraj dogajanja nasilja je na Sliki 4 prikazan z več odgovori.

Slika 4: Najpogostejši kraj dogajanja nasilja nad varovanci.
Figure 4: Most frequent place of violence against home residents

Odgovori na vprašanje o občutkih, s katerimi se anketiranci soočajo ob nasilju, so predstavljeni na Sliki 5.

Slika 5: Občutki, s katerimi se soočajo zaposleni, če so priča nasilju
Figure 5: Feelings experienced by employees when witnessing an act of violence

Diskusija

Raziskovali smo pojav zlorab starostnikov na primeru ene organizacije, zanimala so nas stališča zaposlenih. Pri vprašanju, katera dejanja po mnenju zaposlenih sodijo med nasilje, je največ anketirancev označilo telesno, duševno in spolno nasilje. Te oblike so morda bolj poznane tudi zato, ker se o njih v družbi več govori kot o ostalih oblikah in se pogosteje pojavljajo v medijih. Najmanjkrat je bilo kot oblika nasilja označeno zanemarjanje samega sebe. Najpogostejši storilci zlorab in nasilja nad starostniki so bili po mnenju anketirancev sostanovalci. Najmanjkrat pa so bili kot storilci zlorab in nasilja označeni: zdravstveni tehniki/srednje medicinske sestre, diplomirane medicinske sestre in fizioterapevt. Da so najpogostejši storilci

zlorab in nasilja nad stanovalci doma sostanovalci, je bilo mnenja 27 anketirancev. Veliko starostnikov je vajenih domačega okolja, kjer so večino časa preživeli sami. Premestitev starostnika v dom za starejše, v domsko oskrbo, za starostnika predstavlja stres. Tam se sreča s sostanovalci, ki ni nujno, da ustrezajo njegovim zahtevam. Menimo, da do nasilnih dejanj pripeljejo nesoglasja med sostanovalci.

Najpogostejše žrtve zlorab in nasilja med starejšimi osebami so bili po mnenju anketirancev osebe z demenco in nepomični stanovalci ter pogosteje ženske kot moški. Anketiranci so na vprašanje, kdo je najpogosteje storilec nasilja, odgovorili, da so storilci nasilja in zlorab pomični starostniki. Na vprašanje, kako pogosto so bili anketiranci priča posamezni obliki nasilja nad starostniki, je večina zaposlenih odgovorila, da nikoli. Anketiranci navajajo, da so bili priče telesnemu in psihičnemu nasilju, odtujitvi lastnine ter pomanjkljivemu izvajanju zdravstvene nege. Anketiranci so bili priča nezdravljenim zdravstvenim problemom in zapuščenosti stanovalca. Spolno nasilje je opazilo 16 anketirancev, 24 anketirancev je bilo priča, da je starejša oseba zavestno opustila skrb zase. Aplikaciji nepredpisanih zdravil in pomanjkljivi aplikaciji zdravil je bilo priča 18 anketirancev, prekomerni aplikaciji zdravil 15 anketirancev.

Skrb za starejše je vse prevečkrat pozabljena. Eden izmed razlogov so že slabi odnosi med starši in otroki, nerazumevanje med generacijami in odsotnost občutka hvaležnosti. Za svojce je najlažje starostnika prepustiti v domsko oskrbo, da lahko sami »normalno« nadaljujejo svoje življenje. Menimo tudi, da do problematičnih odnosov med starostniki in njihovimi svojci prihaja zaradi nepoznavanja sprememb v starosti. Od svojih staršev pričakujejo, da bodo vedno enako mentalno bistri, fizično aktivni in psihično stabilni. Ko pa vse te funkcije pri starostniku počasi upadajo, so ob tem pretreseni, do njih postanejo nestrpni, jih zaradi tega zaničujejo, se nanje jezijo in terjajo od njih nemogoče – biti enak kot prej. Njihov odnos lahko iztiri v telesno kaznovanje in mučenje z nasilnim razgibavanjem, posedanjem na voziček, hojo kljub močnim bolečinam, nasilnim hranjenjem.

Pojave nasilja bi lahko povezali z odsotnostjo zaposlenih oz. nadrejenih na delovnem mestu, ko si morda marsikateri povzročitelj dovoli več, kot bi si sicer. Do nasilnih dejanj nad starostniki je tako največkrat prišlo v popoldanskem času. Pojavila so se tako ob delavnikih kot ob nedeljah in praznikih. Predvidevamo, da je več nasilja v popoldanskem času zato, ker je to čas obiskov, ob nedeljah in praznikih v popoldanskem času dela tudi zelo malo osebja, tako da vsemu ne sledijo. Nasilje nad starostniki se je največkrat zgodilo v sobi starostnika in v jedilnici. To sta mesti, kjer se starostniki najpogosteje zadržujejo. Morda so takrat vrata sobe zaprta in so izvajalci nasilja prepričani, da bo le-to ostalo neopaženo.

Ob opažanju nasilja nad starostniki je največ anketirancev občutilo jezo in obžalovanje. Nemoč je občutilo enajst anketirancev, osem anketirancev je dobilo občutek krivde in pet anketirancev občutek sramu. Osebe doživlja moralno-etični konflikt in je pri delu velikokrat razdvojeno med tem, kar morajo narediti po naročilu nadrejenih ali svojcev, tem, za kar so sami prepričani, da bi bilo dobro in prav, ter tem, kar si želi starostnik sam. Ob vseh teh obremenitvah in dilemah na delovnem mestu pri osebju lahko predvidimo nevarnost sindroma izgorevanja.

Ko anketiranci opazijo zlorabo, ukrepajo na več načinov. Vsi (100 %) so se pogovorili s starostnikom, polovica se jih je zaupala tudi nadrejenim, zelo redko pa so se anketiranci pogovorili s svojci, tri osebe so ob opažanju nasilja celo molčale in niso ukrepale. Osebe ne sme postavljati sodb, ne sme obtoževati ne žrtve ne nasilneža. Pomemben je empatičen odnos, ki pomaga razumeti zapletene odnose med zlorabljenimi in nasilneži. Gotovo je potreben pogovor z obema, predvsem zato, da se dejanje ustavi. Podatki, ki jih zaposleni ob tem dokumentirajo v negovalno dokumentacijo, so v veliko pomoč pri timskem reševanju teh problemov. Pogovor zaposlenega s starostnikom samim, kaže na njegovo veliko potrebo, da hoče in mora nekaj storiti, ko opazi zlorabo ali nasilje nad starejšimi ljudmi na svojem delovnem mestu. Možnost za pomoč osebje vidi v nadrejenih v domu starejših, vodi službe zdravstvene nege in oskrbe, ki imajo tudi avtoriteto in znanje za posredovanje v takšnih situacijah.

Zadnji del vprašalnika se je navezoval na potrebe anketirancev po dodatnem znanju o nasilju in na zadovoljstvo zaposlenih pri delu. Da bi bilo potrebnih več pogovorov na temo nasilja nad starostniki, je menilo 28 anketirancev, dva anketiranci pa sta mnenja, da več pogovorov na to temo ni potrebnih.

Zaradi naraščanja števila starega prebivalstva je različnih nasilnih dejanj, kjer se stari ljudje pojavljajo kot žrtve ali tudi kot storilci, vse več. Toda v večini primerov se kot žrtev pojavljajo stari ljudje, kot storilci pa njihovi sinovi, hčere, vnuki in drugi svojci in tudi tuji ljudje, ki iščejo lahke žrtve za okoriščanje vseh vrst.

Ker je narava poklica zdravstvene nege in oskrbe timsko delo, je stikov s stanovalci veliko, delo pa je fizično naporno, obremenjujoče in stresno, tako da posameznik hitro lahko prestopi mejo vzdržnosti. Da bi znal pravilno pristopiti k takšnim situacijam in jih konstruktivno reševati, so potrebni zrelost, znanje in komunikacijske spretnosti. Za poklice v zdravstvu nasploh velja, da je potrebno vseživljenjsko učenje in izpopolnjevanje. Na vprašanje, ali jim delo s starostniki prinaša zadovoljstvo, so vsi anketiranci pritrdilno odgovorili. Menimo, da je zadovoljstvo na delovnem mestu zelo pomembno, kajti nezadovoljstvo vodi v stres, slabše medsebojne odnose, zmanjšano

kakovost dela in več možnosti za nasilna dejanja nad starostniki.

Rezultate raziskave na primeru ene organizacije lahko primerjamo z nekaterimi splošnimi in specifičnimi spoznanji na področju staranja in zlorab starostnikov. Sodobne družbe se soočajo z naraščanjem števila starih ljudi, ki so stigmatizirana družbena skupina. Starejši so vse bolj podvrženi različnim oblikam nasilja na mikroravni družbenega življenja (Resolucija, 2009). Leta 2006 je Društvo upokojencev Sežana opravilo raziskavo v Upravna enoti (UE) Sežana. Kvantitativna raziskava je obravnavala stanje prebivalstva UE Sežana glede socialno-materialnega in zdravstvenega stanja ter potreb občanov v domačem okolju po pomoči in negi na domu. Pri tem je 7,1 % anketiranih odgovorilo, da poznajo primere prisotnega nasilja nad starejšimi osebami. Ugotovljeno je, da na področju UE Sežana nasilje nad starostniki prisotno. Pogosto je psihično nasilje, in sicer tako nad moškimi kot ženskami. Psihičnemu nasilju sledijo materialno nasilje, zanemarjanje in zapuščenost. Telesnega nasilja nad starostniki z raziskavo niso potrdili, saj so starostniki o tem težko spregovorili. Strokovno osebje na terenu opaža primere telesnega nasilja nad ženskami, člani društva pa opažajo tudi primere telesnega nasilja nad moškimi. Primeri zapuščenosti so opaženi le pri moških. Različne oblike nasilja se najpogosteje dogajajo starostnikom v starostni skupini od 70 do 80 let, in sicer na domu znotraj družine ter v soseski s strani sosedov, kot kraj nasilja sledijo bolnišnica, zdravstveni dom in dom upokojencev.

Obsežno empirično raziskavo družinskega nasilja je po naročilu Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve izvedlo Znanstveno-raziskovalno središče Koper. Raziskava, izvedena v okviru projekta »Analiza družinskega nasilja v Sloveniji – predlogi preventive in ukrepov«, je bila narejena na reprezentativnem vzorcu 1.006 polnoletnih anketirancev, 50 % moških in 50 % žensk. Na vprašanje, ali ste osebno doživeli nasilje v družini, je pritrdilno odgovorilo 23,7 % anketiranih, nikalno pa 76,3 %. Vzroki za zanemarjanje in zapuščenost so najpogosteje pomanjkanje časa svojcev ostarelih, pomanjkanje moralnih vrednot, premajhna občutljivost okolja na potrebe starostnika, pomanjkanje denarja, maščevanje ter nesocialna politika (Sedmak, et al., 2006). Statistika Evropske unije (EU) prikazuje podatke, da je bila ena od petih žensk vsaj enkrat v življenju žrtev različnih oblik nasilja s strani svojega partnerja, ena od dveh umorjenih žensk je bila žrtev svojega partnerja (Bašič, 2002).

Glede na rezultate naše raziskave in spoznanja drugih raziskav menimo, da bi bilo smotno delovati na medgeneracijski solidarnosti v okviru javnih zavodov, ki bi vključevali starostnike v družbo in obenem družbo osveščali o procesih in potrebah staranja in starosti. Z ustreznim informiranjem

bi preprečevali poslabšanje zdravstvenega in materialnega stanja starostnikov in njihovih svojcev, predvsem pa bi bilo koristno informiranje starostnikov o njihovih pravicah. Obenem je v domovih za starejše potrebno tudi izobraževanje osebja za prepoznavanje nasilnih dejanj, saj je kar 25 % anketiranih opazilo nasilje nad starejšimi v okviru svojega dela. Nasilje nad starejšimi je težko prepoznavno. Za pridobitev ustreznega vpogleda v kakovost življenja starejših oseb v domovih brez zlorab je potrebno raziskavo razširiti. Predvsem zaradi tega, ker starejša generacija kaže višji tolerančni prag do nasilnih dejanj znotraj družine, manjšo percepcijo problema nasilja v družini in podobno. Starostniki občutijo nasilno ravnanje, ki so mu izpostavljeni, kot osebni neuspeh oz. krivdo zaradi neuspešne vzgoje in posledično nasilna dejanja znotraj družine pogosto zamolčijo.

Zaključek

Večina zaposlenih je pripravljena na dodatna izobraževanja in znanja na temo zlorab in nasilja, saj ima osebje veliko vlogo pri zagotavljanju dobrega počutja, varnega bivanja in učinkovitega preprečevanja nasilnega obnašanja nad starostniki. V ta namen potrebujejo ustrezna znanja. Znanje lahko pridobijo v različnih oblikah vseživljenjskega učenja in strokovnega izpopolnjevanja. Glede na to, da so pogosti storilci nasilja svojci in sostanovalci, bi lahko tudi njih vključili v izobraževanje v obliki organiziranega predavanja v domu starejših občanov. Pomembno je, da se problema zavedamo, saj ga šele nato lahko rešujemo in odpravljamo. Ozaveščanje in odkriti pogovori o problemu zlorab starostnikov bi bili ključni pri preprečevanju in zgodnjem prepoznavanju zlorab in nasilja nad starostniki. Istočasno bi lahko odprli vrata v svet višje kakovosti obravnave starostnika in predvsem dobrih medsebojnih odnosov tako do varovancev, svojcev kot do sodelavcev. Nasilje je naš skupni problem, reševanje pa naša skupna odgovornost.

Literatura

- Apratto Júnior PC. [The domestic violence against the elderly within the Family Health Program of Niterói (RJ, Brazil)]. *Cien Saude Colet.* 2010;15(6):2983-95. Portuguese. Erratum in: *Cien Saude Colet.* 2011;16(1):364. PMID:20922308
- Bašič K. Nasilje v družini. Ljubljana: Združenje proti spolnem zlorabljanju; 2002: 101–2.
- Blundo R, Bullington J. Abuse of elderly male client: efforts and experiences in rural and urban adult protective services. *J Elder Abuse Negl.* 2007;19(1/2):173–91. PMID:18077276
- Hvalič Touzery S, Felicijan P. Dogaja se njej in dogaja se mnogim: ne bi se smelo: raziskava o zlorabi starih ljudi v Sloveniji. *Kakov. Starost.* 2004;7(1):12–20.

- Joubert L, Posenelli S. Responding to a »window of opportunity«: the detection and management of aged abuse in an acute and subacute health care setting. *Soc Work Health Care.* 2009 48(7):702–14. <http://dx.doi.org/10.1080/00981380902922367> PMID:20182983
- Kožuh Novak M, ed. Starejši o nasilju nad starejšimi v slovenski družini: zamolčane zgodbe. Ljubljana: Slovenska filantropija, Društvo za promocijo prostovoljnega dela, Zveza društev upokojencev Slovenije; 2005: 8.
- Krueger RF, Markon KE, Patrick CJ, Benning SD, Kramer MD. Linking antisocial behavior, substance use, and personality: an integrative quantitative model of the adult externalizing spectrum. *J Abnorm Psychol.* 2007;116(4):645–66. <http://dx.doi.org/10.1037/0021-843X.116.4.645> PMID:18020714; PMCID:2242625
- Mencej M. Starejši bolnik in njegove pravice. In: Rugelj D, ed. Zbornik predavanj: posvetovanje Celostna obravnava starostnikov, Ljubljana, 24. november 2006. Univerza v Ljubljani, Visoka šola za zdravstvo; 2006: 9–15.
- Pentek M. Nasilje, zloraba in starejši. Okrogla miza o nasilju nad starejšimi. Kranj: 2002.
- Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009-2014 /ReNPPND0914/. Uradni list Republike Slovenije št. 41/2009.
- Schablon A, Zeh A, Wendeler D, Peters C, Wohlert C, Harling M, et al. Frequency and consequences of violence and aggression towards employees in the German healthcare and welfare system: a cross-sectional study. *BMJ Open.* 2012;2(5):e2001420. <http://dx.doi.org/10.1136/bmjopen-2012-001420> PMID:23087013; PMCID:PMC3488706
- Sedmak M, Kralj A, Medarič Z, Simčič B. Raziskava »Nasilje v družinah v Sloveniji«. UP ZRS: Koper; 2006:10–9.
- Turkovič M. Nasilje nad starejšimi: diplomsko delo univerzitetnega študija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede; 2009:12–3.
- Veber S. Zloraba starih ljudi in nasilje nad njimi. *Obzor Zdr N.* 2004;38(2):149–57.
- Vertot N. Medkulturni dialog v Sloveniji. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Raziskava Eurobarometer 2009. Dostopno na: http://www.stat.si/doc/pub/medkulturni_dialog-SLO.pdf (1. 12. 2013).
- Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND). Uradni list Republike Slovenije št. 16/2008.

Citirajte kot/Cite as:

Šmit A, Leskovic L. Zlorabe starostnikov na primeru doma za starejše. *Obzor Zdrav Neg.* 2013;47(4):338–44.